

Üniversite Öğrencilerinde Uyuşturucu Madde Kullanım Alışkanlıkları ve Yaygınlığı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Örneği

Berrin GÜNER¹

ÖZET

Aydın ili Adnan Menderes Üniversitesi öğrencileri arasında alkol ve uyuşturucu madde kullanım alışkanlıklarını ve yaygınlığını belirleyebilmek amacıyla yapılan bu çalışmada üniversite gençleri arasında alkol ve madde kullanım nedenleri, sıklığı ve yaygınlığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi(1267), Eğitim Fakültesi (2850), Fen- Edebiyat Fakültesi (3519), İletişim Fakültesi (381), Mühendislik Fakültesi (1304) ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda (1320) öğrenim görmekte olan 10.641 öğrenci arasından, tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 2000 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre Araştırmaya katılanların %49,5'i alkol kullanmakta ve bu kişilerin %96,1'i alkolün zararlarını bilmektedir. Katılımcıların %6,8'i denemek için, %20,8'i arkadaş çevresinden dolayı, %3,9'u aile etkisiyle, %10,9'u sıkıntılarından kurtulmak için, %8,4'ü ise diğer nedenlerle alkol kullanmaktadır. Katılımcıların %7,5'i uyuşturucu madde kullanmakta ve bu kişilerin %8,8'i her gün, %21,9'i haftada bir kez, %10,2'si haftada iki veya daha fazla kez, %4,1'i ise ayda bir kez uyuşturucu madde kullanmaktadır. Kullanılan uyuşturucu maddelerin başında %56 ile esrar gelmektedir. En fazla kullanılan diğer uyuşturucu maddeler sırasıyla kokain ve ecstasydir. Uyuşturucu madde kullanma nedenlerinin başında eğlenmek (%31,4), arkadaş çevresi (%23,6) ve denemek (%18,6) gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Genç, Alkol, Uyuşturucu Madde, Bağımlılık

Alcohol, Substance Use Habits And Reliability in University Students: Aydın Adnan Menderes University Case

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the prevalence and prevalence of alcohol and substance use among the university young people, the reasons for using these substances and the prevalence of substance use among adolescents in Adnan Menderes University. The study group of the study was conducted by Aydın Adnan Menderes University Faculty of Medicine (1267), Faculty of Education (2850), Faculty of Arts and Sciences (3519), Faculty of Communication (381), Faculty of Engineering (1304) and School of Physical Education and Sports (1320). Among the 10,641 students who were studying, 2000 students were chosen by random sampling. The questionnaire was used as data collection tool. According to the findings of the study, 49.5% of the participants were using alcohol and 96.1% of these people knew about the harm of alcohol. 6.8% of the participants stated that they used alcohol to try, 20.8% because of their friends, 3.9% to the family effect, 10.9% to get rid of their problems, and 8.4% other reasons use alcohol. 7.5% of the participants were using drugs and 8.8% of them were daily, 21.9% once a week, 10.2% twice or more times per week, 4.1%. i use drugs once a month. Cannabis was the most commonly used drug with 56%, while Ecstasy had 11.1% and Cocaine 13.3%. The reasons for using drugs (31.4%), friends (23.6%) and trying (18.6%) were the reasons for using drugs.

Key words: young, alcohol, drug, addiction

¹ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi

1. GİRİŞ

Uyuşturucu olgusu dünya üzerinde her geçen gün değişirken buna paralel olarak uyuşturucu madde ve alkol kullanım oranlarında da sürekli bir artış görülmektedir. Uyuşturucu madde kullanmaya başlama yaşı da gençlik yaşlarından çocukluk yaşlarına doğru gerilemektedir. Gerekli tedbirler alınmadığı takdirde madde kullanımının gençler arasında artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Gençlik döneminde birey, biyolojik ve psikolojik bir değişim geçirmekle beraber, aynı zamanda toplumda yer edinme, aileden bağımsız hale gelme ve kendini ispat etme çabası içerisinde yer almaktadır. Yaşanmış olandan daha fazla özgürlük ve daha az sosyal kontrol içeren yeni toplumsal bağlamlara hızlı geçişler ile karakterize olan gençlik döneminde, bu yeni keşfedilen bağımsızlıkla eş zamanlı olarak, madde kullanımı oranlarında bir artış söz konusudur (Stone vd., 2012: 747). Ayrıca bu dönemde yaşanan psiko-sosyal sorunları aşmada yaşanan yetersizlik hissi, başarısızlıklar ve sosyal güçlükler, gençleri bazen kendi içlerine dönük hale getirmekte, toplumdan uzaklaşmasına neden olmakta ve zararlı alışkanlıkların kucağına itmektir. Gençleri madde kullanımına iten psikolojik, sosyal ya da ekonomik sebeplerin teşhis edilmesi, en önemli gençlik sorunlarından biri haline gelen madde bağımlılığının önlenmesi için atılması gereken en önemli adımlardan birisidir. Madde bağımlılığına neden olan temel sebeplerin belirlenebilmesi için sahada yapılacak çalışmalara önemle ihtiyaç vardır.

2013 yılında dünya genelinde 15 ila 64 yaş arasında toplam 246 milyon insanın ya da 20 kişiden birinin yasa dışı uyuşturucu kullandığı tahmin edilmektedir ve uyuşturucu madde kullananların sayısı her yıl % 8 oranında artmaktadır (UNODC, 2015). Bir milyar insanın dörtte biri veya 15-64 yaşlarındaki yetişkin nüfusun yaklaşık yüzde 5'i 2015 yılında en az bir kez ilaç kullanmıştır. 2016 yılı Avrupa Uyuşturucu Raporuna göre Avrupa'da 15-16 yaşlarındaki her 100 gençten 49'u alkol, her 100 gençten 8'i ise esrar kullanmaktadır. ABD'de ise bu oran alkol için %22, esrar için %15 olarak farklılaşmaktadır (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2017). Küresel olarak, uyuşturucu kullanan ya da çevresinde yaşayanların yani yaklaşık olarak 29.5 milyon insanın, uyuşturucu kullanımından kaynaklanan problemlerden rahatsız olduğu tahmin edilmektedir (UNODC, 2017).

Günümüzde geniş bir madde dizisini kapsayan ve "tasarım" uyuşturucu olarak tabir edilen maddelerin kullanımı, sentetik opioid ve fentanil türevlerinin ortaya çıkışı da, insan sağlığı üzerinde oluşan tehdidi arttırmaktadır.

Türkiye'de uyuşturucu konusundaki çalışmalar oldukça sınırlı olmakla birlikte, uyuşturucu kullanım istatistiklerinde ilk kullanım yaşının giderek düştüğü rapor edilmektedir. Kullanılan maddeler açısından ilk sırada ciddi sağlık riskleri içeren opiyatlar (% 70,33) yer alırken, ikinci sırada sentetik kannabinoidler (%15,81), üçüncü sırada ise esrar yer almaktadır (Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulu Faaliyet Raporu, 2015). TUBİM tarafından 2011 yılında yapılmış olan çalışma bugüne kadar madde kullanım yaygınlığı konusunda Türkiye'de yapılmış olan en kapsamlı çalışmadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre yaşam boyu uyuşturucu madde kullanım oranı genç yetişkinlerde (15-24 yaş grubu) %2,9'dur (TUBİM, 2011). Küresel Hastalık Yüklü (GBD) 2013 çalışması da, madde kullanımına yüklenen yükün ergenlik ve genç erişkinlik döneminde önemli ölçüde arttığını göstermektedir. 20-24 yaşlarındaki genç erkeklerde, toplam sağlık yükünün %14' ünü alkol ve yasa dışı madde kullanımı oluşturmaktadır. Dünya çapında uyuşturucu kullanımının kapsamı hakkında epidemiyolojik verilerde büyük boşluklar bulunmaktadır ve madde kullanımı hakkındaki bilgilerin çoğu yüksek gelirli ülkelerdeki kohort çalışmalarından gelmektedir ve bu da etkili küresel politika stratejileri oluşturmayı engellemektedir (Degenhardt vd., 2016: 251). Türkiye'de de madde bağımlılığı konusunda yapılan saha araştırmaları genellikle ilköğretim ve lise öğrencilerine yönelik olup, bu çalışmalar genellikle büyük şehirlerde yapılmış çalışmalardır. Üniversite

öğrencileri ile yapılmış çalışmalarının sayısının sınırlı olması, bölgesel farklılıkların da dikkate alınarak yerelde yapılacak çalışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yerelde gençler arasındaki madde kullanım oranlarını tespit etmeye yönelik çalışmalar sınırlı olsa dahi; şimdiye kadar yapılmış olan çalışmaların verileri gençlerde madde kullanımının ciddi artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan tablo, madde kullanımını önlemede sosyal programların bakanlıklar, kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları nezdinde oluşturulup uygulanmasını gerektirmektedir. Oluşturulacak stratejilerin tedavi ve rehabilitasyondan ziyade koruma ve önlemeye yönelik olması sağlık politikaları ve sosyal politikalar açısından önemlidir. Önleme ise çok daha kapsamlı politikaları gerekli kılmaktadır. Nüfusunun % 16,1'ini 15-24 yaş arası gençlerin oluşturduğu, Avrupa'nın en genç nüfusuna sahip Türkiye için en kıymetli beşeri sermaye olan genç nüfusun madde bağımlılığı sorunundan bağımsız hale gelmesi, ülke geleceği için ehemmiyet arz eden bir olgudur. Ancak konunun tek boyutlu olmaması, yerel ve bölgesel farklılıklar içermesi, risk faktörlerinin tamamının gözden geçirilmesi gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır. Zira; madde bağımlılığı psikolojik, sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki boyutlarıyla ele alınması gereken bir olgudur. Dolayısıyla gençleri madde kullanımına iten psikolojik, sosyal/çevresel, ekonomik risk faktörlerinin belirlenmesi, madde bağımlılığı sorununun önlenmesinde oldukça önemlidir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, İletişim Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Beden Eğitimi Spor Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenim görmekte olan 2000 öğrenci ile yüz yüze anket tekniği uygulanarak görüşme yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri ile alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımlarının belirlenmesinde frekans analizi kullanılmıştır. Katılımcıların eğitim gördükleri fakülte/yüksekokul, cinsiyet, yaş grubu, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumuna göre alkol ve uyuşturucu kullanma durumlarının karşılaştırılmasında çapraz tablolar kullanılmış ve farklılıkların anlamlı olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare(χ^2) testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak belirlenmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2017-2018 Eğitim- Öğretim yılında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, İletişim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda öğrenim görmekte olan 9958 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, evrenden tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 2000 öğrenci oluşturmuştur.

2.3. Bulgular

Araştırmaya katılanların %49,5'i alkol kullanmakta ve bu kişilerin %96,1'i alkolün zararlarını bilmektedir. Katılımcıların %6,8'i denemek için alkol kullandığını ifade ederken, %20,8'i arkadaş çevresinden dolayı, %3,9'u aile etkisiyle, %10,9'u sıkıntılarından kurtulmak için, %8,4'ü ise diğer nedenlerle alkol kullanmaktadır. Katılımcıların %7,5'i uyuşturucu madde kullanmakta ve bu kişilerin %8,8'i her gün, %21,9'i haftada bir kez, %10,2'si haftada iki veya daha fazla kez, %4,1'i ise ayda bir kez uyuşturucu madde kullanmaktadır. Uyuşturucu madde kullanan katılımcıların yarısına yakını (%48,3) 15-18 yaş arasında madde kullanmaya başlarken, %33,3'ü 18 yaşından sonra başlamaktadır. Kullanılan uyuşturucu maddelerin

başında %56 ile esrar gelirken, ecstasy %11,1 ve kokain %13,3'lük kullanım oranına sahiptir. Uyuşturucu madde kullanma nedenlerinin başında eğlenmek (%31,4), arkadaş çevresi (%23,6) ve denemek (%18,6) gelmektedir. Uyuşturucu madde kullanan katılımcıların %38,5'i arkadaş çevresinden, %32,2'si yabancılardan temin ederken, %13,5'i sevgilisinden, %1,9'u ailesinden /akrabalarından, %9,1'i diğer şekillerle temin etmekte ve %5,3'ü kendisi üretmektedir. Katılımcıların %63,2'sinin ailesinde zararlı madde kullanan birey bulunmaktadır ve bu bireylerin ailelerinin %67,7'sinin ailesinde sigara kullanımı, %32,1'inin ailesinde alkol kullanımı, %1,2'sinin ailesinde ise uyuşturucu kullanımı mevcuttur.

Alkol kullanımının en yüksek olduğu fakülte İletişim Fakültesi'dir. Cinsiyet açısından erkek öğrencilerde alkol kullanımı kız öğrencilere nazaran daha yüksektir. Yaş grubu bazında 15-17 yaş grubu, babanın eğitim durumu bazında babası üniversite mezunu olan, annenin eğitim durumu bazında annesi lise mezunu olan ve ailenin aylık geliri bazında ailesinin aylık geliri 2500+ TL olan katılımcılarda alkol kullanım oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların uyuşturucu madde kullanma durumlarının eğitim gördükleri fakülte/ yüksekokul, cinsiyet, yaş grubu, babanın eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Uyuşturucu madde kullanımı en yüksek olanlar fakülte bazında Mühendislik fakültesinde eğitim görenler, cinsiyet bazında erkekler, yaş grubu bazında 24+ yaş grubundakiler, babanın eğitim durumu bazında babası okur-yazar olmayanlar ve ailenin aylık geliri bazında ailesinin aylık geliri 0-800 TL geliri olan ailelerdeki katılımcılardır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Değişkenler	Alt değişkenler	f	%
Fakülte / yükseköğretim	Fen Edebiyat	545	27,8
	Eğitim	404	20,6
	Mühendislik	299	15,2
	İletişim	115	5,9
	BESYO	282	14,4
	Tıp	318	16,2
Cinsiyet	Erkek	835	42,5
	Kadın	1128	57,5
Yaş grubu	15-17 yaş	17	0,9
	18-20 yaş	706	36,0
	21-24 yaş	1073	54,7
	24+ yaş	167	8,5
Babanın eğitim durumu	Okur-yazar değil	61	3,1
	Okur yazar	140	7,1
	İlkokul	534	27,2
	Ortaokul	389	19,8
	Lise	514	26,2
	Üniversite	325	16,6
Annenin eğitim durumu	Okur-yazar değil	154	7,8
	Okur yazar	163	8,3
	İlkokul	708	36,1
	Ortaokul	333	17,0
	Lise	411	20,9
	Üniversite	194	9,9
Ailenin aylık ortalama geliri	0-800 TL	44	2,2
	801-1500 TL	248	12,6
	1501-2500 TL	721	36,7
	2500+ TL	950	48,4

Katılımcıların %27,8'i Fen Edebiyat fakültesinde eğitim görüyorken, %20,6'sı Eğitim fakültesinde, %15,2'si Mühendislik fakültesinde, %5,9'u İletişim fakültesinde, %14,4'ü BESYO'da ve %16,2'si Tıp fakültesinde eğitim görmektedir. Katılımcıların %42,5'i erkek, %57,5'i kadın, %0,9'u 15-17 yaş grubunda, %36'sı 18-20 yaş grubunda, %54,7'si 21-24 yaş grubunda, %8,5'i 24+ yaş grubundadır. Katılımcıların %3,1'inin babası okur-yazar değil, %7,1'nin babası okuryazar, %27,2'sinin babası ilköğretim mezunu, %19,8'inin babası ortaokul mezunu, %26,2'sinin babası lise mezunu ve %16,6'sının babası üniversite mezunudur. Katılımcıların %7,8'inin annesi okur-yazar değil, %8,3'ünün annesi okuryazar, %36,1'inin annesi ilköğretim mezunu, %17'sinin annesi ortaokul mezunu, %20,9'unun annesi lise mezunu ve %9,9'unun annesi üniversite mezunudur.

2.3.1.Üniversite Öğrencilerinin Alkol ve Madde Kullanım Durumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 2. Katılımcıların Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanım Durumlarına Ait Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Sorular	Yanıtlar	f	%
Alkol kullanıyor musunuz?	Evet	972	49,5
	Hayır	991	50,5
Alkolün zararları hakkında bilginiz var mı?	Evet	934	96,1
	Hayır	38	3,9
Alkol kullanma nedenleriniz nelerdir?	Denemek	98	6,8
	Arkadaş çevresi	301	20,8
	Ailemin etkisi	57	3,9
	Eğlenmek	711	49,1
	Sıkıntılardan kurtulmak	158	10,9
	Diğer	122	8,4
Uyuşturucu madde kullanıyor musunuz?	Evet	147	7,5
	Hayır	1816	92,5
Uyuşturucu kullanma sıklığınız nedir?	Her gün	13	8,8
	Haftada bir kez	32	21,8
	Haftada iki veya daha fazla	15	10,2
	Ayda bir kez	87	59,2
Uyuşturucu maddeye başlama yaşı nedir?	10 yaş ve öncesi	6	4,1
	11-15 yaş arasında	21	14,3
	15-18 yaş arasında	71	48,3
	18 yaşından sonra	49	33,3
Kullandığınız uyuşturucu maddeler nelerdir?	Esrar	126	56,0
	Eroin	17	7,6
	Ectacy	25	11,1
	Lsd	6	2,7
	Kokain	30	13,3
	Diğer	21	9,3

Araştırmaya katılanların %49,5'i alkol kullanmakta ve bu kişilerin %96,1'i alkolün zararlarını bilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü 2014 yılı verilerine göre Türkiye'de 15-19 yaş grubunda alkol tüketim oranı %14,7'dir. Bu oran erkeklerde %25,6, kadınlarda, ise %3,6'dır. Türkiye genelindeki alkol tüketim oranları ile çalışma verileri kıyaslandığında Aydın ili üniversite öğrencilerinde alkol tüketim oranının çok daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Katılımcıların %6,8'i denemek için alkol kullandığını ifade ederken, %20,8'i arkadaş çevresinden dolayı, %3,9'u aile etkisiyle, %10,9'u sıkıntılarında kurtulmak için, %8,4'ü ise diğer nedenlerle alkol kullandığını ifade etmiştir. Uyuşturucuyla ilgili "geçit" teorisine göre yasadışı uyuşturucu kullanan hemen hemen tüm kullanıcılar tütün ve alkol kullanmaktadır (Bonomo ve Jenny, 2005). New York eyaletinde ikamet eden 16-24 yaş arası genç yetişkinle yapılan çalışma da geçit teorisini destekler gözükmektedir. Bulgular, alkol kullanımının sigara ve esrar kullanma şansını artırdığını ve alkol-sigara kullanımının esrar kullanma olasılığını önemli ölçüde artırdığını göstermektedir (Yu ve Williford, 1992: 1314).

Katılımcıların %7,5'i uyuşturucu madde kullanmaktadır. Madde kullandığını ifade edenlerin %8,8'i her gün, %21,9'i haftada bir kez, %10,2'si haftada iki veya daha fazla kez, %4,1'i ise ayda bir kez uyuşturucu madde kullanmaktadır. Uyuşturucu madde kullanan katılımcıların yarısına yakını (%48,3) 15-18 yaş arasında madde kullanmaya başlarken, %33,3'ü 18 yaşından sonra uyuşturucu madde kullanmaya başlamıştır.

Dünyada ve Türkiye'de uyuşturucuya başlama yaşı giderek düşmektedir. Ögel ve arkadaşları tarafından Türkiye'de 9 ilde uçucu madde kullanan kişilerle yapılan araştırma verilerine göre uçucu madde bağımlılarının yaş ortalaması 19'dur (Ögel vd, 2001: 50). Yine Meclis Araştırma Komisyonunun 2008 yılında yaptırdığı araştırma sonucuna göre, madde kullananların yaklaşık % 75.0 i, madde kullanmaya 20 yaşından önce başlamaktadır (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2009).

Kullanılan uyuşturucu maddelerin başında esrar (%56) , ikinci sırada kokain (%13,3), üçüncü sırada ise ecstasy (%11,1) gelmektedir. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi'nin 2017 verilerine göre de Avrupa genelinde yetişkinlerde en fazla kullanılan maddeler sırasıyla esrar, kokain, MDMA ve amfetaminlerdir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2017) 1990 yılında İstanbul'da yapılan bir çalışmada sedatif ilaç kullanan öğrencilerin oranı %15, amfetamin ve benzerlerini kullanan öğrencilerin oranı %2.6, esrar kullanım oranı ise %6 olarak saptanmıştır. Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmanın sonuçlarına göre de yaşam boyu en az bir kez esrar kullanımı %9,2'dir (Ögel, 2005: 63). Türkiye'de yaşam boyu esrar kullanımının en yüksek olduğu iller İzmir, İstanbul ve Diyarbakır'dır (Ögel, 2001: 47).

Uyuşturucu madde kullanma nedenlerinin başında eğlenmek (%31,4), arkadaş çevresi (%23,6) ve denemek (%18,6) gelmektedir. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi öğrencilerinden uyuşturucu madde kullandığını ifade edenler, uyuşturucu maddeyi çoğunlukla eğlenmek amaçlı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Sıkıntılardan kurtulmak için kullandığını söyleyenler katılımcıların %10,9'u dur ve sıkıntılardan kurtulmak kullanma nedenleri arasında 4. sırada yer almaktadır.

Uyuşturucu madde kullanan katılımcıların %38,5'i maddeyi arkadaş çevresinden, %32,2'si yabancılardan, %13,5'i sevgilisinden, % 1,9'u ailesinden/akrabalarından, %9,1'i ise diğer şekillerle temin etmektedir. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin %5,3'ü uyuşturucu maddeyi kendisinin ürettiğini belirtmiştir. Elde edilen veriler incelendiğinde uyuşturucu madde temin etme yolu açısından ilk sırada arkadaş çevresinin olduğu göze çarpmaktadır. Madde kullanımına yol açan çevresel risk faktörleri üzerine yapılan çalışmalarda arkadaş özellikleri ve arkadaş etkisinin ön plana çıktığı belirtilmektedir. (Ertüzün vd., 2016:55). Arkadaş çevresi ve madde kullanımı arasındaki ilişkiden bahsederken, bir hususa değinmekte fayda vardır. Arkadaş çevresi ile madde kullanımı arasındaki ilişkinin çift yönlü bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür çünkü madde kullanımı ergenlik döneminde arkadaş seçimini etkilemektedir (Dishion ve Owen, 2002: 481, Steinberg, 2007).

Katılımcıların %63,2'sinin ailesinde zararlı madde kullanan birey bulunmaktadır ve bu bireylerin ailelerinin %67,7'sinin ailesinde sigara kullanımı, %32,1'inin ailesinde alkol kullanımı, %1,2'sinin ailesinde ise uyuşturucu kullanımı mevcuttur. Ebeveyn madde kullanımının madde kullanımına başlamada önemli bir etken olduğu bilinmektedir (Beyers vd., 2004; 15-16, Yong Peter J.De vd., 2006)

Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Gördükleri Fakülte, Cinsiyet, Yaş Grubu, Babanın Eğitim Durumu, Annenin Eğitim Durumu ve Aile Aylık Gelir Durumuna Göre Alkol Kullanıp Kullanmama Durumlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Alt değişkenler	Alkol kullanma durumu			Anlamlılık	
		Evet	Hayır	Toplam		
Fakülte / Yüksekokul	Fen Edebiyat	f	319	226	545	$x^2= 77,015$ sd= 5 p= ,000
		%	58,5	41,5	100,0	
	Eğitim	f	129	275	404	
		%	31,9	68,1	100,0	
	Mühendislik	f	149	150	299	
		%	49,8	50,2	100,0	
	İletişim	f	71	44	115	
		%	61,7	38,3	100,0	
BESYO	f	134	148	282		
	%	47,5	52,5	100,0		
Tıp	f	170	148	318		
	%	53,5	46,5	100,0		
Cinsiyet	Erkek	f	482	353	835	$x^2= 39,168$ sd= 1 p= ,000
		%	57,7	42,3	100,0	
	Kadın	f	490	638	1128	
		%	43,4	56,6	100,0	
Yaş grubu	15-17 yaş	f	10	7	17	$x^2= 35,898$ sd= 3 p= ,000
		%	58,8	41,2	100,0	
	18-20 yaş	f	286	420	706	
		%	40,5	59,5	100,0	
	21-24 yaş	f	585	488	1073	
		%	54,5	45,5	100,0	
24+ yaş	f	91	76	167		
	%	54,5	45,5	100,0		
Babanın eğitim durumu	Okur – yazar değil	f	21	40	61	$x^2= 20,990$ sd= 5 p= ,000
		%	34,4	65,6	100,0	
	Okur yazar	f	62	78	140	
		%	44,3	55,7	100,0	
	İlkokul	f	244	290	534	
		%	45,7	54,3	100,0	
	Ortaokul	f	184	205	389	
		%	47,3	52,7	100,0	
	Lise	f	280	234	514	
		%	54,5	45,5	100,0	
Üniversite	f	181	144	325		
	%	55,7	44,3	100,0		
Annenin eğitim durumu	Okur – yazar değil	f	60	94	154	$x^2= 66,218$ sd= 5 p= ,000
		%	39,0	61,0	100,0	
	Okur yazar	f	66	97	163	
		%	40,5	59,5	100,0	
	İlkokul	f	306	402	708	
		%	43,2	56,8	100,0	

	Ortaokul	f	162	171	333	
		%	48,6	51,4	100,0	
	Lise	f	265	146	411	
		%	64,5	35,5	100,0	
	Üniversite	f	113	81	194	
		%	58,2	41,8	100,0	
Ailenin aylık geliri	0-800 TL	f	17	27	44	
		%	38,6	61,4	100,0	
	801-1500 TL	f	103	145	248	
		%	41,5	58,5	100,0	$x^2= 22,941$
	1501-2500 TL	f	331	390	721	sd= 3
		%	45,9	54,1	100,0	p= ,000
	2500+ TL	f	521	429	950	
		%	54,8	45,2	100,0	

Tablo incelendiğinde, katılımcıların alkol kullanma durumlarının eğitim gördükleri fakülte/yüksekokul, cinsiyet, yaş grubu, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Alkol kullanımı en yüksek olanlar fakülte bazında İletişim fakültesinde eğitim görenler, cinsiyet bazında erkekler, yaş grubu bazında 15-17 yaş grubundakiler, babanın eğitim durumu bazında babası üniversite mezunu olanlar, annenin eğitim durumu bazında annesi lise mezunu olanlar ve ailenin aylık geliri bazında ailesinin aylık geliri 2500+ TL olan ailelerdeki katılımcılardır.

Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Gördükleri Fakülte, Cinsiyet, Yaş Grubu, Babanın Eğitim Durumu, Annenin Eğitim Durumu ve Aile Aylık Gelir Durumuna Göre Uyuşturucu Madde Kullanıp Kullanmama Durumlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Alt değişkenler	Uyuşturucu madde kullanma durumu			Anlamlılık	
		Evet	Hayır	Toplam		
Fakülte / yüksekokul	Fen Edebiyat	f	54	491	545	$\chi^2= 24,543$ sd= 5 p= ,000
		%	9,9	90,1	100,0	
	Eğitim	f	11	393	404	
		%	2,7	97,3	100,0	
	Mühendislik	f	33	266	299	
		%	11,0	89,0	100,0	
	İletişim	f	7	108	115	
		%	6,1	93,9	100,0	
	BESYO	f	17	265	282	
		%	6,0	94,0	100,0	
	Tıp	f	25	293	318	
		%	7,9	92,1	100,0	
Cinsiyet	Erkek	f	103	732	835	$\chi^2= 49,274$ sd= 1 p= ,000
		%	12,3	87,7	100,0	
	Kadın	f	44	1084	1128	
		%	3,9	96,1	100,0	
Yaş grubu	15-17 yaş	f	1	16	17	$\chi^2= 11,052$ sd= 3 p= ,000
		%	5,9	94,1	100,0	
	18-20 yaş	f	36	670	706	
		%	5,1	94,9	100,0	
	21-24 yaş	f	91	982	1073	
		%	8,5	91,5	100,0	
	24+ yaş	f	19	148	167	
		%	11,4	88,6	100,0	
Babanın eğitim durumu	Okur – yazar değil	f	12	49	61	$\chi^2= 21,622$ sd= 5 p= ,001
		%	19,7	80,3	100,0	
	Okur yazar	f	13	127	140	
		%	9,3	90,7	100,0	
	İlkokul	f	28	506	534	
		%	5,2	94,8	100,0	
	Ortaokul	f	23	366	389	
		%				

		%	5,9	94,1	100,0		
	Lise	f	48	466	514		
		%	9,3	90,7	100,0		
	Üniversite	f	23	302	325		
		%	7,1	92,9	100,0		
Annenin eğitim durumu	Okur – yazar değil	f	14	140	154		
		%	9,1	90,9	100,0		
	Okur yazar	f	20	143	163		
		%	12,3	87,7	100,0		
	İlkokul	f	41	667	708	$x^2= 9,805$	
		%	5,8	94,2	100,0	sd= 5	
	Ortaokul	f	27	306	333	p= ,081	
		%	8,1	91,9	100,0		
	Lise	f	28	383	411		
		%	6,8	93,2	100,0		
	Üniversite	f	17	177	194		
		%	8,8	91,2	100,0		
	Ailenin aylık geliri	0-800 TL	f	5	39	44	
			%	11,4	88,6	100,0	
801-1500 TL		f	7	241	248	$x^2= 10,559$	
		%	2,8	97,2	100,0	sd= 3	
1501-2500 TL		f	53	668	721	p= ,014	
		%	7,4	92,6	100,0		
2500+ TL		f	82	868	950		
		%	8,6	91,4	100,0		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların uyuşturucu madde kullanma durumlarının eğitim gördükleri fakülte/yüksek okul, cinsiyet, yaş grubu, babanın eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Uyuşturucu madde kullanımının en yüksek olduğu fakülte Mühendislik Fakültesi'dir. Cinsiyet açısından erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla oranda uyuşturucu madde kullandığı görülmektedir. Madde kullanımının en fazla olduğu yaş aralığı ise 24+ yaş aralığıdır. Babanın eğitim durumu ile madde kullanımı ilişkisi arasındaki anlamlı fark değerlendirildiğinde babası okur-yazar olmayan üniversite öğrencilerinde kullanım oranlarının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Ailenin aylık geliri açısından; diğer gelir gruplarına nispetle ailesinin aylık geliri 0-800 TL arasında yer alan katılımcılarda madde kullanım oranlarının yüksekliği dikkati çekmektedir. Özellikle düşük gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarında yaşam boyu en az bir kez tütün ve alkol kullanma riski gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarına nispeten daha yüksektir (Ögel vd., 2006: 21). Ailenin sosyo-ekonomik yapısının ortaya çıkardığı sonuçlar,

gençlerin bilişsel-davranışsal tutumlarını edindikleri aile ortamlarının daha detaylı bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Yaman, 2014).

3. Sonuç ve Öneriler

Dünyada ve Türkiye’de madde bağımlılığı gençlik için en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Madde bağımlılığı, biyolojik ve psikolojik temelli olmanın ötesinde toplumsal arka planıyla birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Toplum tarafından bir sorun olarak algılanmaya başlanması da madde kullanımının farklı boyutları hakkında fikir vermesi açısından önem teşkil etmektedir.

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin %49,5’i alkol kullanmakta ve bu kişilerin %96,1’i alkolün zararlarını bilmektedir. Katılımcıların %6,8’i denemek için, %20,8’i arkadaş çevresinden dolayı, %3,9’u aile etkisiyle, %10,9’u sıkıntılarından kurtulmak için, %8,4’ü ise diğer nedenlerle alkol kullanmaktadır. Katılımcıların %7,5’i uyuşturucu madde kullanmaktadır. Bu öğrencilerin %8,8’i her gün, %21,9’i haftada bir kez, %10,2’si haftada iki veya daha fazla kez, %4,1’i ise ayda bir kez uyuşturucu madde kullanmaktadır. Uyuşturucu madde kullanan katılımcıların %48,3’ü 15-18 yaş arasında madde kullanmaya başlarken, %33,3’ü 18 yaşından sonra başlamıştır. Kullanılan uyuşturucu maddelerin başında %56 ile esrar gelmektedir. Ecstasy %11,1 ve kokain %13,3 kullanım oranına sahiptir. Uyuşturucu madde kullanma nedenlerinin başında eğlenmek (%31,4), arkadaş çevresi (%23,6) ve denemek (%18,6) gelmektedir. Uyuşturucu madde kullanan katılımcıların %38,5’i arkadaş çevresinden, %32,2’si yabancılardan temin ederken, %13,5’i sevgilisinden, %1,9’u ailesinden/akrabalarından, %9,1’i diğer şekillerle temin etmekte ve %5,3’ü kendisi üretmektedir. Katılımcıların %63,2’sinin ailesinde zararlı madde kullanan birey bulunmaktadır ve bu bireylerin ailelerinin %67,7’sinin ailesinde sigara kullanımı, %32,1’inin ailesinde alkol kullanımı, %1,2’sinin ailesinde ise uyuşturucu kullanımı mevcuttur.

Katılımcıların alkol kullanma durumlarının eğitim gördükleri fakülte/yüksekokul, cinsiyet, yaş grubu, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Alkol kullanımının en yüksek olduğu fakülte İletişim Fakültesi’dir. Cinsiyet açısından erkekler kız öğrencilerden daha fazla alkol kullanırken, yaş grubu bazında 15-17 yaş grubundaki öğrenciler arasında alkol kullanım oranları daha yüksektir.

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi’nde eğitim görmekte olan öğrencilerinin uyuşturucu madde kullanma durumlarının eğitim gördükleri fakülte/yüksekokul, cinsiyet, yaş grubu, babanın eğitim durumu ve ailelerinin aylık gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Uyuşturucu madde kullanımının en yüksek olduğu fakülte Mühendislik Fakültesi’dir. Cinsiyet açısından erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla oranda uyuşturucu madde kullandığı görülmektedir. Madde kullanımının en fazla olduğu yaş aralığı ise 24+ yaş aralığıdır. Babanın eğitim durumu ile madde kullanımı ilişkisi arasındaki anlamlı fark değerlendirildiğinde babası okur-yazar olmayan üniversite öğrencilerinde kullanım oranlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Ailenin aylık geliri bazında ise diğer gelir gruplarına nispetle ailesinin aylık geliri 0-800 TL diliminde yer alan katılımcılarda madde kullanım oranlarının yüksekliği dikkati çekmektedir.

T.C Anayasasının 58. Maddesi hükmü gereğince devlet gençleri alkol ve madde bağımlılığından uzak tutmada üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmeli ve gereken bütün tedbirleri alarak etkin biçimde uygulamalıdır. Özellikle kamu kurumları ve bu alanda çalışma yapan tüm kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir koordinasyon ve eşgüdüm oluşturulmalı;

Strateji ve Eylem Planının takibi amacıyla gerekli yetkilerle donatılmış Genel Müdürlük seviyesinde kurumsal bir yapılanma hayata geçirilmelidir. Madde bağımlılığını tespit ve önleme alanında çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarına devlet desteğinin artırılması da önemli bir diğer husustur (Meclis Araştırması Komisyon Raporu, 2009).

Madde kullanım yaygınlığının sosyal, çevresel ve bireysel etkenlerden bağımsız olarak değişmesinin mümkün olmadığı düşünüldüğünde; madde kullanım oranlarındaki değişime neden olan faktörlerin tespitinin etkin önleme programları geliştirmedeki önemi daha iyi anlaşılacaktır (Ünlü ve Evcin, 2014: 137).

Bireyin sosyal yaşamında birincil dereceden yönlendirici olan sosyal çevresi ve yakın arkadaşlarının, çalışmanın verileri de göz önüne alındığında, gencin yaşamındaki önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ailedeki bireylerin madde kullanımının kişiyi doğrudan etkilediği düşünüldüğünde, ailenin sosyo-ekonomik yapısının, madde kullanan bireye karşı tutumunun ve aile içi iletişimin de önleyici ve koruyucu politikaların kapsamına alınması gerekmektedir. Madde kullanımını önlemede gençlere yönelik tedavi ve rehabilitasyon süreçlerinin planlanmasında, önleyici ve koruyucu bir sosyal hizmet çalışmasının oluşturulmasında, gençlerin aile yapıları ve aile içi ilişkileri hakkında bilgi sahibi olunması, madde bağımlılığı hususunda veri sağlayacağı gibi yürütülecek politikaların verimliliği açısından da önemlidir (Yaman, 2014).

Gençlerin sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılmasının ve verimli boş zaman etkinliklerinin madde kullanımı riskinin azaltılmasında ve önlenmesindeki önemi yapılan çeşitli araştırmalarla da ortaya konulmuştur. Bu çerçevede Gençlik ve Spor Bakanlığı'na üniversitelere, valiliklere, belediyelere ve sivil toplum kuruluşlarına büyük görev düşmektedir. Ülkemizdeki genç nüfusun oranı; madde bağımlılığının azaltılmasına yönelik etkin proje ve strateji çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmalarda en güçlü dayanak noktası ise öncelikle aile bağları sonrasında ise sosyal çevreye yönelik destekler olmalıdır.

Kaynakça

- Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2017, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi,
<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001TRN>
- BEYERS J.M., TOUMBOUROU, J. W., CATALANO R. (2004). A Cross-national Comparison of Risk and Protective Factors for Adolescent Substance Use: The United States and Australia, *Journal of Adolescent Health*, 35(1), 3–16.
- DEGENHARDT L., STOCKINGS E., PATTON G., Hall W. (2016). The increasing global health priority of substance use in young people, *The Lancet Psychiatry*, 3(3), 251-264.
- DİSHİON, T. J., OWEN, L.D. (2002). A Longitudinal Analysis of Friendships and Substance Use: Bidirectional Influence From Adolescence to Adulthood, *Developmental Psychology*, 38(4), 480-491.
- ERDEM G., EKE, C.Y., ÖGEL K. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı, *Bağımlılık Dergisi*, 7, 111-116.
- ERTÜZÜN E, UYAROĞLU K. A., DEMİREL B., KOCAK E. (2016). Boş Zaman Aktivitelerinin Madde Bağımlılığı Sürecindeki Rolüne İlişkin Nitel Bir Çalışma, *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 27 (2), 49–58.
- EVREN C., ÖGEL K., TAMAR D., ÇAKMAK D. (2001). Uçucu Madde Kullanıcılarının Özellikleri, *Bağımlılık Dergisi*, 2(2), 57-60.
- JİANG Y., WILLİFORD W. (1992). The Age of Alcohol Onset and Alcohol, Cigarette, and Marijuana Use Patterns: An Analysis of Drug Use Progression of Young Adults in New York State, *International Journal of the Addictions*, 27(11), 1313-1323.
- JONG J.D., KINDT M., ROEFS A. (2006). Relevens of Research on Experimental Psychopathology to substance misuse, *Handbook of implicit Cognition and Addiction*, Editor: Remout W. Wiers, Alan W. Stacy, Sage Publication, 425-436.
- Madde Kullanımı ve Bağımlılığı ile Kaçakçılığının Önlenmesi Alanlarında Tespit Edilen Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Meclis Araştırması Komisyonu Raporu Özeti, Ankara, 2009
- ÖGEL K., TANER S., EKE Y. C., (2006). Onuncu Sınıf Öğrencileri Arasında Tütün, Alkol Ve Madde Kullanım Yaygınlığı: İstanbul Örnekleme, *Bağımlılık Dergisi*, 7(1), 18-23.
- ÖGEL K. (2005). Madde Kullanım Bozuklukları Epidemiyolojisi, *Türkiye Klinikleri J. Int Med Sci.*, 1(47), 61-64.
- ÖGEL K. (2002). *Türkiye’de Madde Bağımlılığı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- ÖGEL K., TAMAR D., EVREN C. (2001). Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 47-52.
- STEINBERG, L. (2007). *Ergenlik*, Çev. Ed. Figen Çok, İstanbul, İmge Kitabevi.
- STONE L. A., BECKER G. L., HUBER M. A., CATALANO R. (2012). Review of risk and protective factors of substance use and problem use in emerging adulthood, *Addictive Behaviors*, 37, 747–775.

- United Nations Office on Drugs and Crime, World Drug Report, 2015, https://www.unodc.org/documents/wdr2015/World_Drug_Report_2015
- Türkiye Yeni Gelişmeler, Trendler, Seçilmiş Konular, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) Raporu, 2011.
- UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime, “Global Overwiev of Drug Demand and Supply, World Drug Report, 2017, UNODC Research, May 2017. s.13
- Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulu Faaliyet Raporu, Temmuz, 2015
- ÜNLÜ A., EVCİN U. (2014). 2008 ve 2010 Yılları Arasında İstanbul Bağcılar İlçesinde Gençler Arasında Madde Kullanım Yaygınlığı, Risk ve Koruma Faktörlerinin Değerlendirilmesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(3), 127-140.
- YAMAN Ö. M., (2014). Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençlerin Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşleri: Esenler-Bağcılar Örneği , The Turkish Journal on Addictions, 1(1), 99-132.